

SVĖDASŲ VARPAS

2019 m. vasario mėn.

Nr. 2 (32)

Leidžiamas nuo 2016 m. liepos 1 d.

Anykščių rajono savivaldybės pagalba Svėdasams

Anykščių meras Kęstutis Tubis kalbasi su Svėdasų Juozo Tumo-Vaižganto gimnazijos direktoriumi Alvydu Kirvėla ir lietuvių kalbos mokytoja Regina Žvirbliene. Silvijos Sakevičiūtės nuotrauka

Anykščių rajono savivaldybė ir meras Kęstutis Tubis rūpinasi viso Anykščių krašto žmonių gerove. Daug darbų atlikta ir Svėdasuose.

Gyventojų patogumui ir susisiekti Svėdasuose atlikti Kalno, Beržų, Moliakalnio, Liepų gatvių, Br. Buivydaiteš aikštės asfaltbetonio dangos remonto bei atstatymo darbai, sutvarkytas privažiavimo kelias prie Svėdasų senelių globos namų bei stovėjimo aikštelė – iš viso suremontuota (atstatyta) apie 7380 m² kelio dangos. Su Lietuvos automobilių kelių direkcija yra derinami J. Tumo-Vaižganto g. rekonstravimo techniniai sprendiniai ir įgyvendinimo eiga. Bus įrengta nauja šaligatvių danga, gatvės apšvietimas, sutvarkytas lietaus vandens surinkimas ir rekonstruoti 0,4 kV elektros perdavimo tinklai. Kelių direkcija atliks važiuojamosios gatvės dalies remonto darbus. Prie miestelio kapinių planuojama įrengti automobilių stovėjimo aikštelę, o šaligatvius nutiesti iki sankryžos su keliu Kupiškis-Utena. Šią sankryžą artimiausiu metu planuojama

rekonstruoti į žiedinę sankryžą, kaip beje ir kelio Kupiškis-Utena atkarpa (apie 15 km ilgio). Po gatvės rekonstravimo darbų pagerės miestelėnų gyvenimo kokybę, eismas šia gatve taps saugesnis ir patogesnis.

Ypač didelį dėmesį savivaldybė skiria mokiniams ir švietimui. 2016 m. Anykščių r. Svėdasų Juozo Tumo-Vaižganto gimnazijos ikimokyklinio ugdymo skyriuje pradėjo veikti nauja grupė 1–3 m. amžiaus vaikams, nuo 2017 m. ikimokyklinukams pradėtos teikti logopedo paslaugos, vyksta neformaliojo ugdymo užsiėmimai. 2018 m. įrengta žaidimų aikštelė vaikams už 5910 Eur. Šįmet planuojama ikimokyklinio ugdymo skyriaus teritoriją aptverti nauja tvora, o taip pat organizuoti visos dienos priešmokyklinį ugdymą.

Jau senokai UAB Anykščių komunaliniam ūkiui priklausantis Svėdasų miestelio pirties pastatas neatitiko nūdienos reikalavimų, todėl buvo nutarta skirti 20 tūkstančių eurų kapitaliniam remontui. Šiuo metu darbai jau vykdomi ir planuojama visiškai užbaigti

pirties vidaus patalpų remontą per vasario mėnesį.

Svėdasų kultūros namų rūsyje esančios patalpos perduotos jaunimo reikmėms. Aktyvūs jaunuoliai patalpas susitvarkė ir pritaikė jas saviems poreikiams, kad čia galėtų organizuoti įvairius renginius, veiklas, edukacijas, žaisti lavinančius žaidimus, sportuoti. Rengiamasi Savivaldybės lėšomis patalpose įrengti ventiliacijos sistemą.

Tęsint pažadus miestelėnams, jau yra suformuotas ir bendruomenei perduotas Alaušo ežero paplūdimio sklypas, žiemos metu planuojama sukalti kuolus lieptui, kad vasaros pramogos būtų dar patogesnės ir saugios.

Artėjant Juozo Tumo-Vaižganto 150-osioms gimimo metinėms Svėdasuose buvo restauruotas skulptoriaus Bernardo Bučo ir architekto Felikso Vizbaro paminklas mūsų kraštiečiui, pastatytas 1937 metais. Taip pat sutvarkyta paminklo tvora, juosianti Nepriklausomybės sodelį.

Vyr. redaktorė Jolanta Balešienė

Baigtas Anykščių kraštotyrininkų sąvadas

Sutiktuvių Anykščiuose organizatoriai ir svečiai. Tautvilio Užos nuotrauka

Anykščių L. ir S. Didžiulių viešoji biblioteka (toliau VB) sėkmingai užbaigė 2016 m. pradėtą ilgalaikį mokslinį projektą „Biobibliografinio žodyno „Anykščių kraštotyrininkai“ rengimas ir leidyba“. Per metus baigus pirmąjį darbų etapą, Audronė Berezauskienė, Ligita Matulienė (VB Krašto dokumentų ir kraštotyros sk.), Tautvydas Kontrimavičius (Teresės Mikeliūnaitės kraštotyros d-ja) ir prof. Osvaldas Janonis (VU) išleido 1-ąją šio žodyno dalį „Biografijos“ (plačiau „S.V., 2017, nr. 2).

Vykdamas paskutinį projekto etapą ir sprendžiant žodyno 2-osios dalies „Bibliografinė medžiaga“ parengimo užduotis, knygos sudarymo bei redagavimo darbų 2017–2018 m. ėmėsi prof. O. Janonis ir Anykščių VB kraštotyrininkės A. Berezauskienė, L. Matulienė bei jų kolegė Birutė Venteraitienė. Jie atliko milžinišką infor-

macijos paieškos, sisteminimo ir knygos sudarymo darbą.

Per trumpą laiką knygai buvo sukaupta medžiaga apie Anykščių kraštotyrininkų veiklą ir publikacijas iš visų Lietuvos šaltinių – Nacionalinės bibliografijos ir straipsnių DB, katalogų, kartotekų, bibliografijos rodyklių, enciklopedijų ir kitų leidinių. Vien Anykščių VB kartotekose peržiūrėta ir įvertinta daugiau kaip 700 tūkst. bibliografinių aprašų. Vertingų papildymų ir pasiūlymų sudarytojams pateikė patys kraštotyrininkai. Projektą metų gale užbaigė knyga „Anykščių kraštotyrininkai: biobibliografinis žodynas: 2-oji dalis: Bibliografinė medžiaga (1889–2017)“ (V., 2018. 472 p.), kurioje rasime ir svėdasiškių. Ji skirta kraštotyrininkės Irenos Seliukaitės šviesiam atminimui.

Apskritai, biobibliografinis žodynas (1–2 d.) yra ne tik informatyvus, išsamus, bet ir mokslškai patikimas kraštotyrininkų sąvadas. Jis pranoksta daug enciklopedijų ir neturi analogo. Gruodžio 8 dieną knyga Anykščiuose buvo aukštai įvertinta mokslininkų, rėmėjų ir kolegų iš Ignalinos, Kauno, Panevėžio, Utenos, Visagino, Vilniaus. Džiugu, kad šis rajono kraštotyrininkų darbų bibliografijos sąvadas papildė ne vien rajono, bet ir visos Lietuvos kraštotyros, bibliografijos bei kultūros mokslinį įdirbį ir ilgai tarnaus ateityje giminingų mokslo sričių specialistams bei kitiems skaitytojams, besidomintiems kraštotyros darbais.

Romualdas Vytautas Rimša

Tolerancijos diena

2018 m. lapkričio 16 dieną Svėdasų J. Tumo-Vaižganto gimnazijoje minėjome Tarptautinę Tolerancijos dieną.

Šių metų Tarptautinės Tolerancijos simbolis – Raktas. Šis simbolis puikiai tinka atrakinti žmonių širdims, jausmams, mintims, įsileisti į savo širdį draugiškumą, supratimą, pakantumą, kito žmogaus priėmimą, pagarbą aplinkiniams. Todėl reikia turėti simbolinį raktą, kuriuo galėtumėme atrakinti savo vidinį pasaulį ir parodyti pačias gražiausias savybes.

Šia tema per pamokas, klasės valandėles vyko pokalbiai, diskusijos, buvo žiūrėti filmai.

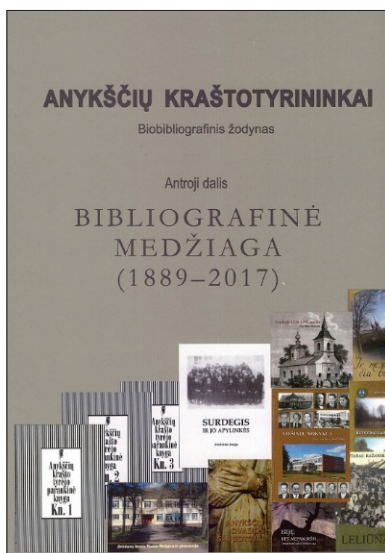
Mokiniai per dailės, darbų technologijos pamokas, klasės valandėles gamino raktus iš įvairių medžiagų. Ir visai nesvarbu, koks jis, medinis, popierinis, metalinis ar muzikinis, svarbiausia, kad jis pasiektų tikslą – iš širdies į širdį.

*Socialinė pedagogė
Juratė Veteikienė*

Autorei Rūtai Stanevičienei parašius raštišką prašymą ir pareikalavus nespausdinti laikraštje jos straipsnio „Kunigiškių pleneras „Kajetono aštuonetukas“ (2018, nr. 12) antrosios dalies, šio straipsnio tęsinio laikraštje „Svėdasų varpas“ neskelbsime.

*Redkolegijos pirmininkas
Vytautas Rimša*

2019-ieji – rašytojo J. Tumo-Vaižganto metai

J. Tumas (pirmoje eilėje trečias iš kairės) 1886 m. Dinabarko realinėje mokykloje

TUMŲ KUNIGĖLIS

1869 metų rugsėjo 8 (pagal naują kalendorių rugsėjo 20), švenčiausios Mergelės Marijos gimimo dieną, vidurdienyje, kada visi žmonės buvo išvažiavę bažnyčion, gražiame Aukštaitijos krašte – Malaišių kaime Tumų šeimoje gimė dešimtas vaikas, kuris buvo pakrikštytas Svėdasų bažnyčioje ir jam duotas šventas Juozapo vardas.

Štai berniukui jau septyneri metai. Jis bėga nuo Popšutės panuovalio su uzbonėliu, pilnu kvapnių žemuogių, kurių pririnko sergančiai motutei. Juodaplaukis, juodbruvis, žvitrus kaip kregždė nardo birželio žolynuose, kol pasimato seno gatvinio kaimo kraštinė

sodyba. Tai Anupro ir Barboros Tumų namai. Juozukas, saugodamas uzbonėlį su raudonom uogom, užšoka ant saulės įkaitinto akmeninio laipto ir dingsta vėsioje priemenėje. Tiesiai pas motutę!

Tumų šeima būtų buvusi labai gausi – gimė dešimt vaikų, tačiau penki sūneliai mirė būdami maži. Net jų vardų nežinome. „Aš buvau savo tėvų pagrandėlis, dešimtas iš eilės ir paskutinis jų vaikas, atsiradęs po kelerių metų pertraukos, kada jau nebelabai besitikėta mažų. Mano tėvui Anuprui Tumui, Mato sūnui, taip pat paskutiniam jo vaikui, tuomet jau buvo 52 metai, motinai gi – Barborai Baltuškaičiai, Kazimiero ir Onos Tamošiūnaičios (iš

Šlapašilio) dukteriai, taip pat paskutiniam jų vaikui, buvo 45 metai (ji buvo gimusi 1824 metų balandžio 20 dieną gretimuosiuose Kunigiškuose)“, – rašė savo biografijoje Vaižgantas.

Taigi Tumam užaugo penketas: dukros Marijona, Ona ir Severja, sūnūs Jonas ir Juozas. Vyresnėliam Jonui Tumui atiteko sodyba ir valakas žemės. Jaunėlį Juozuką tėvai leido į mokslus. Pirmiausia jis buvo užrašytas į netoliese ant kalno esančią Kunigiškių pradžios mokyklą, kurią išėjo per dvi žiemas. Tame krašte to nebuvo padaręs nė vienas kitas kaimo vaikas. Labai anksti išmoko skaityti. Vasarą Malaišos slėnyje beganantiems vaikams užsilipęs ant didiulio akmens sakydavo „pamokslus“. Todėl buvo pramintas „Tumų kunigėliu“.

Kunigiškių pradinės mokyklos mokytojas Vosilionok jį laikė labai gabi berniuku ir apdovanojo Pagyrimo raštu, kuris daug nusiųrė jam stojant į Dinaburgo (dabar Daugpilis) berniukų gimnaziją. Joje mokėsi septynetą metų. 1888 metų rudenį, per vasarą po mokslų pailsėjęs tėviškėje Malaišiuose, išvažiavo į Kauną, kur įstojo į Žemaičių Kunigų seminariją.

Alfas Pakėnas, Juozo Tumo-Vaižganto muziejaus vedėjas

Gimnazistai dalyvauja projekte „Pažink valstybę“

Projekto „Pažink valstybę“ tikslas – paskatinti mokyklų bendruomenes imtis pilietinės atsakomybės ir bendradarbiaujant su valstybės institucijomis spręsti aktualias visuomenei problemas. Mūsų gimnazija pateko į kultūros sritį iš 9 valstybės valdymo sričių, kurias išrinko Ugdymo plėtotės centras. Mūsų iškelta problema – kodėl šiuolaikiniai vaikai nebenori skaityti?

Tarptautiniai ir nacionaliniai tyrimai rodo, jog skaitymo įpročiai menksta. Pastaraisiais metais vis labiau įsigalint informacinėms technologijoms pasikeitė aplinka, lemianti daugelį įpročių, tarp jų ir skaitymą. Nors tekstų įvairiais formatais perskaitoma daug, tarp jų vis mažesnė dalis vertingų ar susikaupimo reikalaujančių knygų. Apklausus Svėdasų Juozo Tumo-Vaižganto gimnazi-

jos 8–12 klasių mokinius paaiškėjo, kad 65% mieliau žiūrėtų filmą negu skaitytų knygą.

Privalomoji literatūra dažniausiai nesudomina jaunuolių. Draugų rekomendacijos sudaro tik 12%, vadinasi, apie knygas apskritai mažai kalbama su draugais. 6% apklaustųjų vis dėlto pirmenybę teikia knygoms, o ne filmams, tačiau jie skaito užsienio rašytojų kūrybą. Dauguma apklaustųjų renkasi romanus, detektyvus, nuotykių knygas, nes jas lengviau skaityti, nereikia įtemptai galvoti ir kruopščiai sekti įvykius. Daugiau skaito mergaitės negu berniukai. Mūsų parengtos apklausos rezultatai parodė, kad didžioji jaunimo dalis knygas skaito tik mokytojo liepiami.

Apie šią problemą taip pat diskutu-

vome su Anykščių rajono savivaldybės Kultūros, turizmo ir komunikacijos skyriaus vedėja Audrone Pajarskiene. Kartu aptarėme mūsų atliktos apklausos duomenis, ji dar papasakojo, kaip Anykščių savivaldybė įgyvendina kultūros srities sumanymus.

Gimnazijos mokinių taryba organizavo knygų skaitymo akciją. Jos metu kiekvienas mokinys, perskaitęs knygą rudens atostogų metu, galėjo ją pristatyti savo amžiaus grupėje, pasidalinti įspūdžiais siekdamas sudominti ir kitus mokinius. Akcija vyko pertraukų metu.

Tolesnis mūsų darbas – šią iškelimą problemą pristatyti Kultūros ministerijoje.

*Istorijos mokytoja
Gražina Gvozdaitė*

Svėdasiškių draugijos „Alaušas“ šventinė popietė

Draugijos šventinės popietės dalyviai. B. Juzelskio nuotrauka

Sausio 6 dieną Svėdasiškių draugijos „Alaušas“ nariai rinkosi Vilniaus karininkų ramovėje. Čia vyko tradicine tapusi Trijų Karalių šventinė popietė. Kaip jau esame įpratę, susirenkame prisiminti praėjusius metus, pasitarti dėl naujų sumanymų naujiesiems. Apie tai kalbėjo draugijos pirmininkė.

2018-ieji draugijai buvo ir skausmingi – netekome net dviejų draugijos narių – doc. dr. Bronislovo Šalkaus ir doc. dr. Valentino Skaržausko, jų atminimą pagerbėme tylos minute.

Džiaugsmingų įvykių 2018-ais tikrai netrūko. Aktoriui Ferdinandui Jakšiui vasarą Anykščių šventėje buvo suteiktas Anykščių rajono Garbės piliečio vardas. Doc. dr. Juozas Lapienis vasarą atšventė garbingą 80-mečio jubiliejų, pristatydamas savo knygą „Laiko properšos“. Ši knyga atkeliavo ir į mūsų popietę – autorius ją įteikė keletui draugijos narių. Visi pasiklausėme Vytauto Rimšos profesionalaus atsiliepimo apie knygą, o Juozui, sugiedoję „Ilgiausių metų“, lauksime naujų darbų.

Sveikinimo žodį ir maišą dovanų, dėkodama už prasmingą bendradarbiavimą, atnešė mūsų viešnia – Vilniaus anykštėnų sambūrio Tarybos pirmininkė Regina Smetonaitė. Rimantas Banys vėl visus pradžiugino savo pasakojimu, parašytu ir perskaitytu svėdasiškiška tarme. Pasidžiaugta ir kraštiečio Algimanto Čaplinsko iniciatyva ir pastangomis gražinti Svėdąsus – grafų Marikonijų dvaro Švč. Dievo Motinos koplyčios restauracija ir Moliakalnio kaime pastatytu bei iškiliai pašventintu ąžuoliniu kryžiumi.

Popietėje netrūko skambių dainų, pritariant Virginijaus Lackaus akordeonui ir Broniaus Juzelskio gitarai. Smagiai visus nuteikė ir Linos Stukienės pastangomis surengtas karnavalas.

2019 metai, LRS nutarimu paskelbti mūsų kraštiečio, rašytojo J. Tumo-Vaižganto metais, todėl draugijos laukia nauji iššūkiai, prisidedant prie jiems skirtų renginių organizavimo.

*SD „Alaušas“ pirmininkė
Rita Skaržauskienė*

Puoselėkime gimtąją tarmę!

Anaj subataj Svėdasuos atvažiovo mono susiedų (mūsų plečiai rubežiuojas) Untono ir Oncės anūkė. Nežinau Rakišky ar Utenaj su tėvais gyvena. Atomenu preš kelialika metų paklausiau Unciutės koks anūkės vardas. Ana soko: „Ku ti žino“. Tai aš ir sakau: „Kaip tai – ku ti žino?“ Negi tau neinteresna kaip anūkj vadina? Tai tu paklausk savo sūnaus Jano ar marčios. Je gi tai žino.

Oncė, kad subjuro. Čiut ne lajot manai pradėjo: „Auis geriau prasmazgak. Anos vardas Katežina, e ne ku ti žino“.

Patylajau, ale pamysliau, nu ir duoda takį vardų. Ale tik koks mono klopatas, kaip nari teip ir vadina. E maž vardas iš kantičkos? Taigi va atvažiovo ta Kutžižina.

Jetau, vajetau, ak tu jejam, vešpate su visais vešpačiukais, in kų čia padob-

Susiedų anūkė

na. Margiatė maž ir boika būtų, maž ir nešpėtna, nors blazna kaip mūkėlo, ale gi visa net storai išsimolavajus. Ė jau undarakas tai viškai in juoko. Tik lyg išsišakajimo. Ė jei būtų berniakas, tai kleckai matytūs. Nu nors kvartūkų užsietų. Nažutka be runkavių, kakelos iš stoniko lenda. Motos, kad materialui pinigų ar pritrūko, ar pačėdyjo.

Oncė gyrės, kad sūnus Janas su marčiu mašinelę nuspirko. Tai maž visus pinigėlius ir praloidė. Mergiates undarakui nebeliko.

Nu gi galač ir ošei paskalint int gobalo medžiagos.

Jų Janiukas kai dar buvo možas tai būdavo toks delikatnas, narovas, nors biški ir novatnas. Ė dabartės tai pasdorė toks panabernas, šumnų vaidina. Gol ir skalintūs, ale onaras neloidžia.

Nezgrebna, e ir neakvata Janui ir siūlyt, a va Untonui ir sakau: „Kad lacka, gali iš monys pasiskalint undarako materialui. Mon neiškada ir nerokunda. Vis dalto Uncitė, kai mon blaga, impila stiklolį žolių užpilo. Galač ir muilo duot, išmoliavatai mergiatės burnai numazgat.“

Ė onas, kad šako in monys, glušu išvadino. Soko, dabartės takia mada. Kų gi ošei sakysiu? Mada tai mada. Maž mon rozumo ir trūksta, ale dar ne žobalas esu. Takiu čėsu, kai už lungo žiema, raikia vyškai būt berazumiū takį undarakų mūvėt. Kų toks undarakas, tai geriau tik su triusikais. Vis tiek nei sarmotos nei uvagos.

Rymantas Baniakas iš Svėdasų

Šį leidinio numerį finansavo Svėdasų verslininkai

Vyr. redaktorė Jolanta Baleišienė
tel. 8 698 74757
Tarptautinis standartinis serialinio
leidinio numeris
ISSN 2424-5801

Redakcinė kolegija:
Vytautas Rimša (pirm.) tel. 8 608 27882
Stasys Gavenavičius (sekr.) tel. 8 677 71514
Joana Gutmanienė tel. 8 682 16971
Inga Kilienė tel. 8 687 57147

Spaustuvė „Morkūnas ir Kō“,
Draugystės g. 17, LT-51229 Kaunas
El. paštas: spaustuvė@morkunas.lt
Maketuotojas Rimantas Leitanas